

Лілія Вікторівна Компанієць

доктор філософських наук,
доцент кафедри теорії культури та філософії науки
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8516-890X>

КОНЦЕПТУАЛЬНА МАТРИЦЯ ІДЕЇ ВІЧНОГО ВСЕСВІТУ ОРІГЕНА: ФІЛОСОФСЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Стаття присвячена переосмисленню базових ідей духовної культури людства, виокремленню їх аксіологічного навантаження, світоглядного потенціалу та значення для сучасних і майбутніх поколінь. Встановлюється їх універсальність на прикладі інтерпретації текстів богословів II-III ст. н.е. (Орігена та Лактанція). Виявлено, що ідея вічного Всесвіту розкривається через «коло» притаманних їй ідей (передіснування, коловертання душ та Всесвіту, вічного життя, еволюції та ін.). Фундатор філософії християн Оріген презентував модель вічного Всесвіту, яка ґрунтується на божественних принципах та законах. Останні розгортаються через ідей трансміграції душ, їх передіснування, вічного коловертання у мікро-(людських) та макромасштабах (інкарнації представників духовного світу). Акцентується увага, що в текстах Орігена ідея вічного життя (трансміграції) стає ключем для розуміння, переосмислення смислового навантаження Святого Письма, єдиним засобом, шляхом до еволюції душ, їх повернення до Бога. Перша презентується в статті як атрибут богословської свідомості.

Розкриття та інтерпретації в роботі сутності концепцій воскресіння (Орігена та Лактанція) дозволило охопити модуси існування ключових тем та ідей у просторі християнської картини світу, окреслити універсальну метатериторію їх смислів, відстежити та встановити наступність релігійних ідей (від стародавніх часів епохи єгиптян, античних філософів до богословської свідомості II-III ст. н.е.), перетікання тотожних смислів, які з рухом часу одягаються у різномовні оболонки, словоформи, концепти.

Презентовані інтерпретації сприяють глибшому розумінню базових ідей духовної культури людства у просторі західноєвропейської цивілізації. Їх подальше переосмислення надає аргументи на користь можливості подолання конфлікту міжкультурного, міжрелігійного та міжконфесійного рівнів, відкриває вектор інтелектуального діалогу, взаємодії релігійного, філософського, наукового дискурсів, прокладає шлях до толерантності, цілісного світорозуміння. У перспективі це орієнтує на духовну єдність людських спільнот.

Ключові слова: **вічне життя, інтерпретації, духовна культура, передіснування, вічний Всесвіт, еволюція.**

Як цитувати: Компанієць, Л., (2024). Концептуальна матриця ідей вічного Всесвіту Орігена: філософські інтерпретації. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, серія «Теорія культури і філософія науки», (69), 32-39.* <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2024-69-04>

In cites: Kompaniets, L., (2024). Conceptual matrix of Origen's eternal Universe concept: philosophical exegesis. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series Theory of Culture and Philosophy of Science, (69), 32-39.* <https://doi.org/10.26565/2306-6687-2024-69-04> [In Ukrainian]

Актуальність. Проблема нівелювання цивілізованими спільнотами фундаментальних духовно-світоглядних орієнтирів, на яких історично вибудовувались, розквітали культури, актуалізує необхідність філософського переосмислення базових ідей аксіологічного навантаження, презентації їх як «вічних» універсалій у розумінні Всесвітнього буття, що перевідкривають мету та сенс людського існування. Ідея вічного життя має невичерпний потенціал, глибинні коріння свого походження та еволюції, виступає ідеальною моделлю свідомості культур. Їй під силу реанімувати духовні цінності, заповнити світоглядні лакуни

сучасних спільнот, їх норми та ідеали, подолати міжконфесійні, міжетнічні конфлікти. Залучення філософського інструментарію (комплексного підходу та ін..) для її переусвідомлення дозволить розкрити потенціал духовних (релігійних, містичних, езотеричних) ідей, які складають її матрицю. Вислів Сократа (проявлений устами Платона) про те, що сучасну культуру від краху та бездуховності врятують лише дві ідеї – це ідея вічного Всесвіту та перевтілення душ, на наш погляд, зберігає свою актуальність і до тепер [Компанієць, 2023]. Фахівцям, науковим спільнотам, мислячим особистостям настає час «бачити» сенс, ідею за різноманітними словоформами, концептами, які панують в просторі різних релігійних, духовних спільнот. Розкриття універсальних ідей долає стереотипи культур, руйнує усталені ідеології, відкриває шлях до світоглядного партнерства та духовного єднання людства.

Загострюють проблему духовно-світоглядної кризи, заангажованості також ситуація в сучасній системі освіти. Сьогодні превалює звужений принцип введення молоді в духовні знання. Він полягає у викладі певної інформації, яка десятиліттями рухається «по колу». Мається на увазі певний фактаж про релігійні, історичні постаті, історію релігій та ін.. Але світова інтелектуальна спільнота (Європи та Заходу) ще з початку ХХ ст. випередила такий звужений підхід та погляд на духовні вчення, тобто на духовні надбання історії. Вони не обмежуються виключно релігіями, які культивуються на «поверхні» екзотеричних (тобто «зовнішніх»), масових і. т. ін.) культур [Апологети, 2010, 13-19 с.]. Вони набагато ширші, інтелектуально навантаженні, руйнують кордони конфліктності, закритості та ін.. В них завжди є що висвічувати та перевідкривати. Завдяки принципам об'єктивності, поліметодичності, залученню філософського інструментарію відкривається можливість реконструкції базових ідей, трансляції неупереджених знань, презентації духовно-інтелектуальної скарбниці людства, яка рухає інтелектуальну думку до істини, культивує її еволюцію.

В форматі «застиглих» ідеологій базові ідеї духовного змісту зазнали забуття, трансформації, втрату смислових значень. Це породило їх заперечення (на рівні повсякденної свідомості), негативістські настрої щодо них, занижену оцінку їх «внутрішнього» потенціалу, і, як наслідок, звужений погляд людини на світ, універсум, Всесвіт, його принципи і закони.

Метою статті є реконструкція базових ідей (універсального рівня), які складають матрицю ідеї вічного життя, виявлення смислових траєкторій їх історичного розгортання (на прикладі інтерпретації філософських поглядів Орігена та Лактанція) та виокремлення їх світоглядного потенціалу.

Ступінь розробленості проблеми. Інтерес до теми вічного життя існував у всі часи. Окремі ідеї, які входять до її складу, пронизували думки яскравих представників різних епох, філософів, істориків релігії, теософів, християнських богословів (Тертуліана, Іринія, Орігена, Лактанція, Ф. Аквінського, Гр. Богослова, Гр. Ніського, та ін.). Яскравий представник ранньої патристики (Оріген), засновник філософії християнства продовжує лінію спадкоємного зв'язку трансляції ідеї вічного життя. Остання виникла в глибинах стародавньої свідомості перших шаманів, містиків, пронизувала погляди давньоєгипетських жерців. Золотою епохою її розквіту була епоха Античності в особі яскравих її представників (перших філософів, Піфагора, Сократа, Платона та ін.) [Апологети, 2010, 8-12 с.].

Але цікавим виміром її здійснення стали роздуми Орігена про Всесвіт, духовну ієрархію, яка панує у ньому, світоустрій. На думку Орігена все у світі змінюється, згортається у кільце, тобто рухається по колу. Він писав, що кінець завжди подібний до початку, а початок народжується із кінця. Ідея вічного коловороту, повернення коловортається лабіринтами богословської думки та торкається ідеї повернення душ у колишній стан. Коловертання душ мислиться філософом як таке, що здійснюється через рід людський. Ідея вічного коловороту Всесвіту розкривається через сходження різних проявів духовного світу у фізичний [Апологети, 2010; Origen, 2023; Origen, 2018].

У доктрині теолога ідея вічного життя набуває безліч відтінків та інтонацій, вибудовується в розгалужену мережу уявлень про світ духовний та фізичний, життя душі, божественні втілення, перевтілення духовних істот створених Творцем. Перед нашим поглядом розгортається картина безмежного Всесвіту. Філософ розповідає про душі, які вкинуті в нескінченний ланцюг переходів (виходів з потойбічного світу і повернень, сходжень і падінь).

Мислитель оповідає про вищі істоти, пояснює принципи Всесвіту у відповідності до яких існує божественна ієрархія. Світсистема філософа розгортається в межах останньої. В

духовному світі кожен її представник займає відповідну посаду служіння. Це обумовлено, на думку автора, ступенем духовного розвитку кожної істоти у Всесвіті. В свій час про якості душ (необхідність їх культивуації) говорив Сократ, писав Платон [Компанієць, 2023; Компанієць, 2013].

Ідею еволюції душі в завуальованому вигляді проводить і Оріген. Вона тісно пов'язана з божественним законом справедливості. Останній керує та упорядковує світ речей, володарує над усіма істотами відповідно до їхніх заслуг. Оріген пояснює так: все, що відбувається з душами, підпорядковується закону причини та наслідку. Всі умови існування душ не є випадковими, а формуються відповідно до попередніх причин. Саме через них душа стає ненавистною або люб'язною Богу [Origen 2023; Origen 2018]. Інакше кажучи в своїх сюжетах-роздумах автор проводить ідею передіснування, потім і перевтілення душ. Саме через трансміграцію (у словниках термін тлумачиться як перевтілення душ, духів у різні тіла) душі отримують певне життя, матеріальні або духовні блага [Словник біблійного богослов'я, 1996; Сучасний словник іншомовних слів, 2006; Тлумачний словник української мови, 2005; Філософський енциклопедичний словник, 2002; Шевченко, 2004.].

Існуючу різноманітність у світі, форм життя Оріген пояснює також попередніми заслугами душ. В цьому сенсі ідеї мислителя нагадують фрагменти Платона [Cerioni, 2024; Компанієць, 2023; Компанієць, 2013, Компанієць, 2014]. На думку богослова духовні істоти втілюються у різні тіла. Так, він пише, що з людей походять усі розумні створіння (представники флори та фауни) не один раз і миттєво, але неодноразово. У вічному Всесвіті всі духовні сили перебувають у безперервному русі. Одні скидаються з вищих сфер добровільно (в тому числі і для служіння), інші ж спадають в земний світ, втілюються насильно [Origen, 2018]. Інакше кажучи, душі кружляють лабіринтами вселенського буття, виходять і повертаються до Єдиного початку.

Уявлення про вічний Всесвіт розгортаються у міркуваннях автора через тему передіснування всього існуючого буття. Оріген оповідає про небесні світила, які ним мисляться як одухотворені розумні істоти. У свій час, на початку творіння, вони отримали заповіді від Бога. Бог надав заповіді всім зіркам. Останнім притаманні падіння та процвітання. Оріген підкреслює, що спочатку були створені тіла зірок, потім Бог вклав у світила душі. Фактично філософ розкриває принцип Всесвіту (духовний світ оживлює фізичний). У відповідності до нього і людська душа не створена разом із тілом, але зведена до нього. В окреслених думках автора складно не помітити спадкоємний зв'язок ідей що іскряться та тягнуться від платонівських текстів до богословських умоспоглядань Орігена. Через призму такого світобачення (ідею передіснування) Оріген і тлумачить Святе Письмо християн. На думку філософа, не можна припустити, що разом з тілом утворена була і душа, наприклад, того, хто в лоні матері штовхав свого брата: «Сини в утробі її стали битися» [Бут. 25:22]. В іншому фрагменті він говорить про душу Іоанна, яка зраділа в утробі, коли почула привітання Марії. Останнє досягло вух Єлисавети [Лк. 1: 41]. Тема передіснування лунає через слово Господнє до Єремії: «Перш ніж Я утворив тебе в утробі, Я пізнав тебе» [Єр.1: 5]. Оріген визнає, що не без заслуг колишніх втілень Бог проявляє своє відношення до обраних людей. В цілому видно, що під кутом зору ідей передіснування, перевтілення, Всесвітніх законів (справедливості та відплати), автор тлумачить Святе Письмо. Ці ж ідеї він бачить у міркуваннях апостола Павла про Якова та Ісава. Автор акцентує, що перший був обраний Богом, перевага братові була віддана за його заслуги у попередньому житті: «Якова Я полюбив, а Ісава зненавидів», Отже, більший буде у поневоленні у меншого [Рим. 9.11-13]. В іншому фрагменті Оріген звертає нашу увагу на слова апостола: той, хто очистить себе в цьому житті, буде доброю судиною в майбутньому столітті, тобто кожен за ступенем своєї нечистоти буде судиною гідною або низькою у наступному житті. Цим він пояснює існуючу у світі ієрархію: «А у великому домі є судини не тільки золоті та срібні, а й дерев'яні та глиняні; і одні в почесному, інші в низькому вживанні» [2Тим. 2.20]. «Отже, хто буде чистий від цього, той буде посудиною в честі, освяченою та потрібною Господарю, придатною на всяку добру справу» [2Тим. 2.21]. За Орігеном, кожен відповідно до закону відплати отримує форму життя у цьому світі (місце, умови народження, сферу діяльності та ін.). Так, відповідно до діянь, тобто попередніх причин, одну людину Творець робить для почесного «вживання», іншу для низького. Все отримується за заслуги. Той, хто призначений Богом бути ізраїльтянином, благородним за походженням у цьому столітті, але проводив життя негідне, гріховне, з почесної посудини обернеться в посуд безчестя. І навпаки, ті, хто були в судинах менш почесних, але прийняли віру, наступного разу стануть почесними судинами (Божими) [Origen, 2018]. У свідомості Орігена ланцюг

перевтілень – це невидимі зв'язки, що пов'язують душі грішних, тих, хто відпадає від святості, Божества. У такому разі останні «падають», щоб отримати відплату. Коли вони виправилися (у земному житті) під впливом рятівних вчень, то можуть повернутися в стан блаженства. Але існують такі істоти, які впали в прірву зла настільки, що виявилися негідними настанов, які отримує рід людський у тілесному його стані. Ті духовні істоти, які не гідні повернутися до колишнього стану, робляться знову людьми. Якщо будуть жити недбало, то отримають грубе тіло [Origen, 2018].

Окреслений раніше принцип Всесвіту панує і над представниками духовного світу. Останні коловертаяються в межах духовно-фізичного універсуму, змінюють своє становище. Так, Ориген зазначає: хто тепер у світі людина, той у світі духовному може стати демоном. Люди, так само як і ангели, можуть стати демонами, а демони за своїм бажанням можуть досягти ангельського стану [Origen, 2018; Компанієць, 2014].

Інакше висловлюючись, душі безсмертні та вічні. Протягом довгого шляху численних життів кожна душа може як спадати до зла, так і здійнятися, повертатися до найвищого добра. Ангельської гідності та відповідного чину всі душі досягають лише через покарання та муки, страждання в земному світі, в тілах людей. В такий спосіб душі удосконалюються, повертаються до колишнього небесного початку. Богослов підкреслює, що згідно з заслугами кожній душі надається допомога та турбота від Бога. Гріхи та заслуги кожної істоти відомі лише Богові.

З викладеного слідує, що у моделі світу Оригена ідея вічного Всесвіту, вічного життя розгортається через ідеї (відповідні концепти) передіснування душ, перевтілення, коловертання. Трансміграція презентується як принцип життя всіх духовних істот Всесвіту, який рухає Всесвіт та його представників до духовного розвитку, вдосконалення [Origen].

Ідея вічного життя розкривається у текстах Оригена, у його роздумах про воскресіння мертвих наприкінці часів. Ориген дотримувався думки, що воскресіння здійсниться виключно духовним шляхом, у духовних тілах. Але стосовно цього питання роздумам автора притаманна певна дуальність. Філософ писав про воскреслі тіла. На думку богослова тілесність зникне, її замінить тонке тіло ефірного, небесного змісту. Відповідно, воскресіння буде духовним. У кінцевому стані буття вся тілесна субстанція буде очищеною та неушкодженою на зразок ефіру [Origen, 2018]. З іншого боку, водночас воскресіння Оригеном не мислиться власне і поза відновленням субстанції тіла, яке, обернувшись на порошок, знову повстане із землі, а потім перетвориться на духовний стан. При воскресінні мертвих тілесна матерія одягнеться в нетління, коли нею володітиме досконала душа. З викладеного очевидно, що оживлення колишніх тіл мислиться як нездійсненне поза етапом повторного втілення в них колишніх душ. Мається на увазі, що тільки після відновлення союзу душі та тіла настає час перетворення останнього, його одухотворення.

У концепцію воскресіння мертвих Оригена входить (раніше нами згадана) ідея еволюції душ. Так, автор пише, що очищення світу відбуватиметься поступово протягом багатьох століть, шляхом еволюції кожної істоти окремо. Тільки таким шляхом розумні душі будуть відновлені, стануть славою духовного тіла, зможуть возз'єднатися з Богом. Духовне воскресіння відбудеться, коли все буде відновлено в первісну єдність і Бог буде як все в усьому. Тоді смерть поглинеться, припиниться користування тілами [Origen, 2018].

Цікаво і те, що в текстах автора пульсує ідея згортання та розгортання світобудови. Коловертання життя у вічному Всесвіті наприкінці часів не зупиняється. Тут богослов робить застереження, що якщо обурення в душах відновляться, то знову настане різноманіття тіл, наповниться світ. Природу тіла буде відновлено при повторному падінні (втіленні) розумних істот. Щодо божественної інкарнації Христа, філософ писав, що Ісус народжений від Отця, служив Йому при створенні всього. Потім, підкоривши себе, втілювався, став людиною, прийняв тіло, подібне до нашого [Origen, 2018]. Інакше кажучи, іскри ідеї трансміграції розсіпані по глибинах теологічної свідомості Оригена, говорять про єдину божественну істину, що містить телеологічно-спрямований вектор існування людини у світі «вперед і вгору», еволюцію душі, її повернення до Бога.

Таким чином, мотиви притаманних філософським текстам Оригена ідей (вічного життя, коловертання, передіснування, трансміграції, відновлення Всесвіту, еволюції), «стягування» їх смислових контекстів у єдине ціле дозволяє побачити їх метаморфози, зафіксувати трансформації та словформи їх існування у християнській свідомості. Це дозволяє простежити їх подальші модули існування у свідомості різних спільнот та культур. В подальших перспективах обґрунтувати їх універсальність, значущість для майбутніх поколінь

під кутом зору культивування ідеї світоглядного єднання, партнерства між представниками різних культур.

Іншим виміром розгортання ідей нашої теми є звернення до інтерпретації легенди про Фенікса (Лактанція) [Компанієць, 2014]. В її межах ідеї вічного життя, Всесвіту, трансміграції вдягаються у поетичні покрови, ритмічно прориваються на поверхню богословської думки у вигляді мотиву вічного повернення. В «Легенді про Фенікса» йдеться про прекрасного птаха. Там, де він живе води чисті та солодкі на смак. Тихе та прозоре джерело води живої в яку занурюється Фенікс. Здіймаючись вгору, дивовижний птах починає співати, вітає схід сонця. Тисячу років живе Фенікс у чудовій країні. Але приходить час для оновлення старого. Підкоряючись долі, він залишає рідну домівку, прямує до пустелі. Знайшовши найвищу пальму, він в'є собі гніздо, яке стане йому могилою, бо не втративши життя, не збережеш його. Якщо не помреш, то й не воскреснеш. Зібравши ароматне листя, олії та пахощі, в оточенні похоронних трав він розлучається з життям. Сонячні промені, нагріваючи тіло, породжують полум'я, у язиках якого зникає тіло птаха. Останки трансформуються, перетворюються на насіння, оформлюються в округле яйце. У ньому формуються знову всі члени тіла. З зоряних світів спадає їжа богів, якою харчується Фенікс. Так, виростаючи, він набуває прекрасного вигляду, а зміцнивши сили, знову прямує у небо, до рідного дому. Ретельно зібравши останки від свого колишнього тіла, несе Фенікс їх із собою у священний храм. Недовго перебуваючи в почестях та славі, він повертається у свою небесну домівку. Таку долю він отримав від Бога. Тільки померши, він може знайти життя знову, повстати живим. Померлим, але відродженим, колишнім і водночас іншим, схожим на себе, але іншим. Фенікс не боїться дару Творця. Він через смерть знаходить життя вічне [Zachhuber, 2020; Компанієць, 2014].

У свідомості автора легенди межі між вимірами універсуму (духовно-фізичного) нестійкі та хиткі. Одна реальність перетікає до іншої. В такий спосіб демонструється ідея коловертання, взаємопереходів та повернення. Взаємоперехід між світами невловимий. Його не можливо «схопити». Він уявляє собою мить одночасного занурення у сон і пробудження. У легенді відбувається «зняття» кордонів між буттям «по цей» і «по той» бік дійсності. Ідея трансміграції предстає як закон існування, дарований Богом, як шлях та шанс на удосконалення, духовного оновлення та розвитку, як воскресіння, що веде в життя вічне. Отже, нескінченні відходи та повернення становлять основу легенди про Фенікса, оповідають про потік вічного становлення людського духу, спрямованого в нескінченну спіраль еволюції, де кожен новий виток більш досконалий і прекрасний.

Виходячи з викладених раніше інтерпретацій текстів богословів можливо зробити деякі висновки. Видатний мислитель свого часу, фундатор філософії християнства Оріген презентував модель вічного Всесвіту, універсуму. Вся структура останнього ґрунтується на божественних принципах та законах, які розгортаються через ідеї трансміграції душ, їх передіснування, вічного коловертання у мікро-(людських) та макромасштабах (інкарнації представників духовного світу).

В текстах Орігена ідея вічного життя, трансміграції стає ключем для розуміння, переосмислення смислового навантаження Святого Письма, єдиним засобом, шляхом еволюції душ, їх повернення до Бога, атрибутом богословської свідомості.

Встановлено, що тексти філософів оповідають про нескінченні коловороти душ у Всесвіті, про вселенську спіраль еволюції по якій рухається людський дух. В її межах кожен новий виток зводить його на нову сходинку духовного буття.

Розкриття сутності концепцій воскресіння (Орігена та Лактанція) дозволило охопити модуси існування ключових тем та ідей у просторі християнської картини світу, окреслити універсальну метатериторію їх смислів, відстежити та встановити наступність релігійних ідей (від стародавніх часів епохи єгиптян, античних філософів до богословської свідомості II-III ст. н.е.), перетікання тотожних смислів, які з рухом часу одягаються у різномовні оболонки, словоформи, концепти.

Окресленні інтерпретації сприяють глибшому розумінню базових ідей духовної культури людства у просторі західноєвропейської цивілізації. Їх подальше переосмислення надає аргументи на користь можливості подолання конфлікту міжкультурного, міжрелігійного та міжконфесійного рівнів, відкриває вектор інтелектуального діалогу, взаємодії релігійного, філософського, наукового дискурсів, прокладає шлях до толерантності, цілісного світорозуміння. У перспективі це орієнтує на духовну єдність людських спільнот.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апологети: збірка писань древніх християнських апологетів у перекладі українською мовою / під ред. Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета. (2010) Київ: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату. 590 с.
2. Біблія. Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. / Із мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена. (1991) Українське біблійне товариство. Київ. 1255 с.
3. Компанієць Л. В. (2023) Реконструкція релігійних ідей: античність. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. Вип. 50. с. 45–51.* <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.50.6>
4. Компанієць Л.В. (2013) «Колообіги» ідеї реінкарнації у вимірах Платонівських умоспоглядань. *Бюлетень Української Асоціації релігієзнавців і Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. Українське релігієзнавство. №68. С. 29–42.*
5. Компанієць Л. (2024) Ідея вічного життя античності, або у просторі філософських інтерпретацій. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. Вип. 55. С.123-130.* <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.14>
6. Компанієць Л. (2014) Ідея реінкарнації в світовій культурі. Київ: НАН України імені Г.С. Сковороди, УАР. 312 с.
7. Компанієць Л. В. (2013) Етимологічна реконструкція поняття «реінкарнація». *Бюлетень Української Асоціації релігієзнавців і Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. Українське релігієзнавство. № 67. С. 105–114.*
8. *Словник біблійного богослов'я / За ред. Ксав'є Леон-Дюфура, Жана Люпласі та ін. (1996) Львів: Вид-во Отців Василян «Місіонер». 934 с.*
9. *Сучасний словник іншомовних слів / ук. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. (2006) К.: Довіра. 789 с.*
10. *Тлумачний словник української мови / За ред. В.С. Калашника. (2005) Х.: Прапор. 992 с.*
11. *Філософський енциклопедичний словник / укл. Є.К. Бистрицький, М.О. Булатов, А.Т. Ішмурагов, П.Ф. Йолон, Г.П. Ковадло, А.М. Колодний та ін. (2002) К.: Абрис. 742 с.*
12. Шевченко В.М. (2004.) *Словник-дослідник з релігієзнавства / В.М. Шевченко. – К.: Наукова думка. 560 с.*
13. Ajani Y.A., Enakrire R.T., Oladokun B.D., Bashorun M.T. (2023) Reincarnation of libraries via metaverse: A pathway for a sustainable knowledge system in the digital age. *Business Information Review. Vol.40(4). pp. 191-197.* <https://doi.org/10.1177/02663821231208044>.
14. Cerioni L. (2024) Feminine Metaphorical Language: Platonic Resonances in Origen of Alexandria. *Open Theology. vol. 10. no. 1. pp. 1-8.* <https://doi.org/10.1515/opth-2024-0008>.
15. Zachhuber J. (2020) The Rise of Christian Theology and the End of Ancient Metaphysics: Patristic Philosophy from the Cappadocian Fathers to John of Damascus. London: Oxford University Press. p. 32. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198859956.001.0001>.
16. Origen. The Writings. (2023) London: Hamilton & Co., Dublin: John Robertson & Co. P. 478. Web site. URL: <https://www.gutenberg.org/files/70693/70693-h/70693-h.htm>.
17. Origen: On First Principles, Reader's Edition (Oxford Early Christian Texts). (2018) Oxford University Press Publication date. P 784.
18. MacGregor G. (1990) Reincarnation in Christianity: A New Vision of the Role of rebirth in Christian Thought. Quest Books. 200 p.
19. Patru A. G. (2022) Reincarnation or eternal life? A reassessment of the dilemma from a cultural studies perspective and by resorting to the plurality of Christian eschatologies. *HTS Theologese Studies. vol.78. n.1 pp. 1-9.* <https://doi.org/10.4102/hts.v78i1.7857>.
20. Raymond A. (2001) Moody Life After Life: The Investigation of a Phenomenon-Survival of Bodily Death. Rider. P 175.
21. Rosen S. (1997) The Reincarnation Controversy: Uncovering the Truth in the World Religions Published by Torchlight Publishing. P.144.
22. Stevenson I. (1983) American children who claim to remember previous lives. *Journal of Nervous and Mental Disease. 17(1). P.742–748.*
23. Stevenson I. (1990) Phobias in children who claim to remember previous lives. *Journal of Scientific Exploration. 4(2). P. 243–254.*
24. Stevenson I. (1992) A new look at maternal impressions: An analysis of 50 published cases and reports of two recent examples lives. *Journal of Scientific Exploration. 6(4). P. 353–373.*

25. Hermanin de Reichenfeld G. (2024) The Doctrine of Memory in Origen of Alexandria: Intersecting the Theory of Divine Names, Platonic Recollection, and Feminine Perspectives. *Open Theology*. Vol. 10. no. 1. pp. 25. <https://doi.org/10.1515/oph-2024-0025>.

26. Edwards M. (2022) Origen, Celsus, and the Philosophers. In *The Oxford Handbook of Origen*, edited by Ronald Heine and Karen Jo Torjesen. Oxford: Oxford University Press. P. 278–292. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199684038.013.19>

Стаття надійшла до редакції 11.03.2024

Стаття рекомендована до друку 05.05.2024

Liliia V. Kompaniets, DSc. In Philosophy, Associate Professor of the Department of Theory of Culture and Philosophy of Science, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq. 4, Kharkiv, 61022, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-8516-890X>

CONCEPTUAL MATRIX OF ORIGEN'S ETERNAL UNIVERSE CONCEPT: PHILOSOPHICAL EXEGESIS

This article engages in a critical re-examination of foundational concepts within the spiritual culture of humanity, emphasizing their axiological implications, epistemological frameworks, and relevance for contemporary and future generations. The universality of these concepts is illustrated through an analysis of the theological discourses of second-century figures such as Origen and Lactantius. Central to this discourse is the notion of the eternal universe, articulated through a cyclical paradigm encompassing ideas such as pre-existence, the cyclical nature of souls and the cosmos, eternal life, and evolution. Origen, recognized as a seminal figure in Christian philosophy, posits a model of an eternal universe governed by divine principles and laws. These principles are manifested in the concepts of soul transmigration, pre-existence, and the cyclical reincarnation of both micro (individual human) and macro (divine or cosmic) entities. The texts of Origen further elucidate that the idea of eternal life and transmigration serves as a pivotal framework for reinterpreting the semantic depth of Scripture. This framework is posited as essential for the evolution of souls, facilitating their return to the divine source, thereby representing a fundamental aspect of theological consciousness.

The examination and elucidation of the core concepts of resurrection, as articulated by Origen and Lactantius, facilitated an exploration of the existential modes of significant themes within the Christian framework. This analysis enabled us to delineate a universal meta-territory of their meanings, tracing the continuity of religious thought from ancient Egyptian traditions and classical philosophy through to the theological developments of the 2nd century AD. We observed a flow of analogous significances, which, over time, manifest in varied linguistic expressions, terminological frameworks, and conceptualizations.

The interpretations presented enhance the comprehension of the foundational concepts of spiritual culture within the context of Western European civilization. Further reinterpretation offers compelling arguments for transcending conflicts at intercultural, interreligious, and interfaith levels. This approach fosters a framework for intellectual dialogue and the synergy of religious, philosophical, and scientific discourses, ultimately promoting tolerance and a comprehensive worldview. In the long term, this focus aims to facilitate the spiritual cohesion of diverse human communities.

Keywords: eternal life, interpretations, spiritual culture, pre-existence, eternal universe, evolution.

REFERENCES

1. Apologists: a collection of writings by ancient Christian apologists translated into Ukrainian / ed. by His Holiness Patriarch of Kyiv and All Rus-Ukraine Filaret. (2010) Kyiv: Publishing Department of the UOC-KP. 590 p. (in Ukrainian)
2. Bible. Books of Holy Scripture of the Old and New Testaments. / Newly translated from ancient Hebrew and Greek into Ukrainian. (1991) Ukrainian Bible Society. Kyiv. 1255. (in Ukrainian)
3. Kompaniets L.V. (2023) Reconstruction of Religious Ideas: Antiquity. *Lviv University Herald. Series Philos.-Political Studies*. Issue 50. pp. 45–51. <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.50.6> (in Ukrainian)
4. Kompaniets L.V. (2013) "Cycles" of Reincarnation Ideas in the Dimensions of Platonic Philosophies. *Bulletin of the Ukrainian Association of Religious Studies and Department of Religious Studies of the H.S. Skovoroda Institute of Philosophy, NAS of Ukraine. Ukrainian Religious Studies*. No. 68. pp. 29–42. (in Ukrainian)
5. Kompaniets L. (2024) Idea of Eternal Life in Antiquity, or in the Space of Philosophical

- Interpretations. Lviv University Herald. Series Philos.-Political Studies. Issue 55. pp. 123-130. <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.14> (in Ukrainian)
6. Kompaniets L. (2014) Idea of Reincarnation in World Culture. Kyiv: NAS of Ukraine named after H.S. Skovoroda, Ukrainian Academy of Religion. 312 p. (in Ukrainian)
7. Kompaniets L.V. (2013) Etymological Reconstruction of the Concept of "Reincarnation". Bulletin of the Ukrainian Association of Religious Studies and Department of Religious Studies of the H.S. Skovoroda Institute of Philosophy, NAS of Ukraine. Ukrainian Religious Studies. No. 67. pp. 105–114. (in Ukrainian)
8. Dictionary of Biblical Theology / ed. by Xavier Léon-Dufour, Jean Duplacy et al. (1996) Lviv: Basilian Fathers "Missioner". 934 p. (in Ukrainian)
9. Modern Dictionary of Foreign Words / Ukr. O.I. Skopnenko, T.V. Tsimbalyuk. (2006) Kyiv: Dovira. 789 p. (in Ukrainian)
10. Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language / ed. by V.S. Kalashnik. (2005) Kharkiv: Prapor. 992 p. (in Ukrainian)
11. Philosophical Encyclopedic Dictionary / comp. by Ye.K. Bystrytskyi, M.O. Bulatov, A.T. Ishmuratov, P.F. Yolon, H.P. Kovadlo, A.M. Kolodny et al. (2002) Kyiv: Abris. 742 p. (in Ukrainian)
12. Shevchenko V.M. (2004.) Research Dictionary of Religious Studies / V.M. Shevchenko. – Kyiv: Naukova Dumka. 560 p. (in Ukrainian)
13. Ajani Y.A., Enakrire R.T., Oladokun B.D., Bashorun M.T. (2023) Reincarnation of libraries via metaverse: A pathway for a sustainable knowledge system in the digital age. Business Information Review. Vol.40(4). pp. 191-197. <https://doi.org/10.1177/02663821231208044>.
14. Cerioni L. (2024) Feminine Metaphorical Language: Platonic Resonances in Origen of Alexandria. Open Theology. vol. 10. no. 1. pp. 1-8. <https://doi.org/10.1515/opth-2024-0008>.
15. Zachhuber J. (2020) The Rise of Christian Theology and the End of Ancient Metaphysics: Patristic Philosophy from the Cappadocian Fathers to John of Damascus. London: Oxford University Press. p. 32. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198859956.001.0001>.
16. Origen. The Writings. (2023) London: Hamilton & Co., Dublin: John Robertson & Co. P. 478. Web site. URL: <https://www.gutenberg.org/files/70693/70693-h/70693-h.htm>.
17. Origen: On First Principles, Reader's Edition (Oxford Early Christian Texts). (2018) Oxford University Press Publication date. P 784.
18. MacGregor G. (1990) Reincarnation in Christianity: A New Vision of the Role of rebirth in Christian Thought. Quest Books. 200 p.
19. Patru A. G. (2022) Reincarnation or eternal life? A reassessment of the dilemma from a cultural studies perspective and by resorting to the plurality of Christian eschatologies. HTS Theologise Studies. vol.78. n.1 pp. 1-9. <https://doi.org/10.4102/hts.v78i1.7857>.)
20. Raymond A. (2001) Moody Life After Life: The Investigation of a Phenomenon-Survival of Bodily Death. Rider. P 175.
21. Rosen S. (1997) The Reincarnation Controversy: Uncovering the Truth in the World Religions Published by Torchlight Publishing. P.144.
22. Stevenson I. (1983) American children who claim to remember previous lives. Journal of Nervous and Mental Disease. 17(1). P.742–748.
23. Stevenson I. (1990) Phobias in children who claim to remember previous lives. Journal of Scientific Exploration. 4(2). P. 243–254.
24. Stevenson I. (1992) A new look at maternal impressions: An analysis of 50 published cases and reports of two recent examples lives. Journal of Scientific Exploration. 6(4). P. 353–373.
25. Hermanin de Reichenfeld G. (2024) The Doctrine of Memory in Origen of Alexandria: Intersecting the Theory of Divine Names, Platonic Recollection, and Feminine Perspectives. Open Theology. Vol. 10. no. 1. pp. 25. <https://doi.org/10.1515/opth-2024-0025>.
26. Edwards M. (2022) Origen, Celsus, and the Philosophers. In The Oxford Handbook of Origen, edited by Ronald Heine and Karen Jo Torjesen. Oxford: Oxford University Press. P. 278–292. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199684038.013.19>

The article was received by the editors 11.03.2024

The article is recommended for printing 05.05.2024